

Izabela Kurtyka

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

**EKONOMICZNE ASPEKTY TURYSTYKI WIEJSKIEJ
NA PRZYKŁADZIE PARKU KRAJOBRAZOWEGO DOLINA BARYCZY***

*ECONOMIC ASPECTS OF RURAL TOURISM ON THE EXAMPLE
OF BARYCZ VALLEY LANDSCAPE PARK*

Słowa kluczowe: agroturystyka, dodatkowe źródło dochodów

Key words: agrotourism, the additional source of incomes

Synopsis. Turystyka wiejska jest jedną z realnych szans rozwoju dla rolników i terenów wiejskich, w szczególności dla obszarów o trudnych warunkach gospodarowania (ONW). Celem opracowania było ukazanie wpływu działalności turystycznej, jako działalności dodatkowej na procesy ekonomiczne w gospodarstwach domowych, przede wszystkim na dochodowość tych gospodarstw. Badania przeprowadzone były w 2009 r. Populację stanowiło 26 obiektów świadczących usługi turystyczne na terenach wiejskich.

Wstęp

Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju turystyki wiejskiej wynikają z światowych tendencji stałego wzrostu zapotrzebowania na usługi tego typu i dążenia do zdrowego stylu życia w ramach turystyki czynnej [Sawicki 2007]. Turystyka wiejska, w tym agroturystyka przyczynia się do wzrostu gospodarczego, a więc jest czynnikiem wyznaczającym konkurencyjność gmin i regionów. Rozwój turystyki od strony uwarunkowań wewnętrznych wynika z aktywnego wykorzystania zasobów własnych i walorów środowiskowych, kapitału społecznego i intelektualnego w gospodarce turystycznej obszarów wiejskich [Siekierski 2009]. Obszary Dolnego Śląska bogate w liczne walory turystyczne stwarzają warunki do rozwoju tego typu przedsiębiorczości. Aktywność w tym zakresie przyczynia się przede wszystkim do poprawy bytu mieszkańców wsi, co stanowi główny motyw świadczenia usług turystycznych.

Celem opracowania było ukazanie wpływu działalności turystycznej, jako działalności dodatkowej na procesy ekonomiczne w gospodarstwach domowych, przede wszystkim zaś na dochodowość tych gospodarstw.

Materiał i metodyka badań

W pracy wykorzystano wyniki badań przeprowadzonych w 2009 roku w 26 obiektach świadczących usługi turystyczne usytuowanych na terenie Parku Krajobrazowego dolina Baryczy. W gromadzeniu danych posłużono się metodą wywiadu z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu. Dla celów porównawczych w opracowaniu wykorzystano wyniki badań przeprowadzonych w 50 obiektach turystyki wiejskiej powiatu kłodzkiego (dane pochodzą z 2006 r.) i w 28 obiektach usytuowanych w byłym województwie jeleniogórskim (dane za 2007 r.) [Kurtyka 2008, 2009]. Do opracowania materiałów źródłowych zastosowano metodę opisową i porównawczą [Kopeć 1983, Stachak 1979].

Charakterystyka regionu badań

Park Krajobrazowy Dolina Baryczy wyróżnia się różnorodnością środowisk przyrodniczych. Występują tu duże, zwarte kompleksy leśne i liczne zadrzewienia śródpolne, a najbardziej charakterystyczna jest duża liczba zbiorników wodnych, które najczęściej zgrupowane są w kompleksy

* Opracowanie powstało w ramach projektu badawczego MNiSW pt. „Ocena realizacji celu produkcyjno – ekonomicznego rolnictwa dolnośląskiego w warunkach zrównoważonego rozwoju” nr N N114 207834 realizowanego przez IRWiR PAN w Warszawie.

stawowe. Z powodu braku przemysłu i słabych gleb region do dziś pozostał dość ubogi. W wielu miejscach życie toczyło się bez pośpiechu. Wolniej przebiegały procesy kulturowe, dlatego do dziś zachowało się jeszcze wiele zabytków budownictwa wiejskiego. Krajobraz od wieków formowany ręką ludzką, w wielu zakątkach ulegał naturalnym procesom, kształtującym określone zespoły roślinne i zwierzęce. Obecnie dolina Baryczy, ze swymi niepowtarzalnymi walorami przyrodniczymi wyróżnia się na tle innych regionów. Stosunkowo gęsta sieć dobrych dróg ułatwia dotarcie w określone miejsca do tego celu najlepsza jest turystyka rowerowa. Dla szukających spokoju zachowały się odludne i zaciszne miejsca: niewielkie wioski, zagubione wśród sosnowych lasów, rozsiadane wśród pól lub na skraju okresowo wilgotnych łąk i trudno dostępne fragmenty podmokłych lasów olszynowych. Indywidualnym turystom pobyt mogą ułatwić, kwatery prywatne. Jakkolwiek poruszanie się po groblach stawów rybnych jest mocno ograniczone, to środowisko wodne można poznawać z dróg publicznych przebiegających skrajem stawów a często przecinających kompleksy stawowe, także w obrębie najbardziej atrakcyjnego dla turysty obszaru, rezerwatu „Stawy Miliciek” [Ranoszek 2004].

Charakterystyka obiektów świadczących usługi turystyczne

Tabela 1. Struktura obszarowa [%] gospodarstw

Obszary grupowe [ha]	Struktura obszarowa [%]		
	2006	2007	2008
1-5	46	50	39
6-10	14	7	35
11-20	22	21	9
21-50	6	14	13
Powyżej 50	12	7	4

Źródło: badania własne.

Na terenie Parku Krajobrazowego dolina Baryczy funkcjonuje 30 obiektów turystyki wiejskiej. Do badań wybrano 26 obiektów położonych na terenie 4 gmin: Milicz, Żmigród, Krośnice i Twardogóra. Właściciele 23 gospodarstw prowadzili produkcję rolniczą, natomiast właściciele kolejnych 3 obiektów nie posiadali użytków rolnych, a więc nie byli rolnikami. Gospodarstwa rolnicze z racji położenia na obszarach o trudnych warunkach gospodarowania (ONW) otrzymywały dopłaty do powierzchni.

Największą populację stanowili respondenci w wieku od 46 do 55 lat (62%) ze średnim (57%) i zawodowym (26%) wykształceniem. Studia wyższe ukończyło tylko 15% badanych. Świadczenie usług turystycznych podejmowały rodziny 4-osobowe (42%), 2-osobowe (27%) i 5-osobowe (19%). Średnia powierzchnia gospodarstw rolniczych kształtowała się na poziomie 12 ha UR, a najmniejsze miało zaledwie 1,6 ha UR, natomiast największe 70 ha UR. W strukturze obszarowej gospodarstw dominowały obiekty o powierzchni od 1 do 5 ha UR (39%), oraz od 6 do 10 ha UR (35%). Dla porównania, wśród obiektów analizowanych w latach 2006 i 2007 największą grupę (odpowiednio: 46 i 50%) stanowiły małe gospodarstwa od 1 do 5 ha UR. Mała skala produkcji rolniczej oraz trudne warunki do gospodarowania skłoniły właścicieli obiektów do świadczenia usług turystycznych, upatrując w nich możliwości pozyskania dodatkowych źródeł dochodów. Był to jeden z ważniejszych motywów, obok możliwości wykorzystania atrakcyjnego położenia i realizacji własnych zainteresowań.

Wpływ działalności turystycznej na dochodowość badanych obiektów

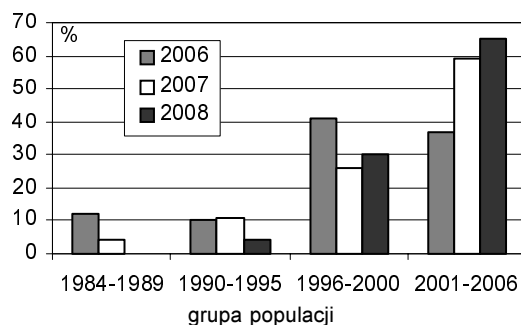
Istotnym czynnikiem wpływającym na dochodowość obiektów turystyki wiejskiej jest czas prowadzenia usług noclegowych, co wiąże się z rozkładem kosztów poniesionych na tę działalność. Najliczniejszą grupę reprezentowały obiekty, które tego typu działalność rozpoczęły w latach 2001-2006 (65% populacji). Podobne zjawisko zaobserwowano w badaniach w byłym województwie jeleniogórskim (2007 r.), w którym w tym samym czasie powstało ok. 60% obiektów, natomiast w powiecie kłodzkim największe tempo wzrostu liczby gospodarstw agroturystycznych miało miejsce w latach 1996-2000.

Skala działalności turystycznej w obiektach położonych na terenach nizinnych różni się od gospodarstw sudeckich świadczących usługi agroturystyczne. Badane obiekty dysponowały przeciętnie 3 pokojami dla gości i 7 miejscami noclegowymi, podczas gdy gospodarstwa sudeckie miały średnio 4 pokoje i 14 miejsc noclegowych. Z racji położenia i dostępności naturalnych walorów przyrodniczych analizowane gospodarstwa w 35% świadczyły usługi sezonowo, natomiast właściciele 90% badanych w latach 2006 i 2007 kwatery sudeckie oferowali swoje usługi przez cały rok.

Co drugi kwaterodawca oferował swoim gościom nocleg z pełnym wyżywieniem. W 30% obiektów istniały warunki do samodzielnego przyrządzenia posiłków (aneks kuchenny lub kuchnia do dyspozycji), a 20% populacji stanowiły kwatery oferujące bardzo popularną w zachodnich krajach formę zakwaterowania B&B, czyli nocleg i śniadanie. W tabeli 2 przedstawiono skalę prowadzonej działalności w analizowanych obiektach nizinnych i sudeckich. Kwatery położone na terenie Parku Krajobrazowego Dolina Baryczy przyjęły średnio o połowę mniej turystów w porównaniu do gospodarstw sudeckich (lata 2006 i 2007). Podobne zjawisko obserwujemy w przypadku liczby udzielonych noclegów. Jednak przeciętnie w kwaterach nizinnych turysta przebywał o jeden dzień dłużej niż w gospodarstwach sudeckich. Przyczyną tej sytuacji jest fakt, iż przeciętnie udział noclegów sprzedanych w letnim sezonie w ogólnej liczbie wszystkich noclegów wynosił ponad 50%, podczas gdy w trzecim kwartale roku w kwaterach sudeckich udział kształtował się na poziomie 44% w 2006 roku i 37% w 2007 r. Pobyt w nizinnych kwaterach wiązał się najczęściej z wakacyjnym wypoczynkiem, który z definicji jest statystycznie dłuższy niż wypocznik w okresie zimowym, jesiennym i wiosennym.

Skala prowadzonej działalności, zjawisko sezonowości, wielkość bazy noclegowej, a także walory turystyczne przekładają się na sukces ekonomiczny prowadzonej działalności lub jego brak. Właściciele badanych obiektów czerpali dochody z różnych źródeł (tab. 3). W przypadku obiektów nizinnych była to działalność rolnicza (85% populacji), turystyczna (100% populacji) oraz inna (z tytułu umowy o pracę, o dzieło lub zlecenie) – 42% populacji.

W tabeli 4 przedstawiono strukturę dochodu osobistego, na który składają się dochody uzyskiwane ze wszystkich źródeł właścicieli obiektów świadczących usługi turystyczne. W zestawieniu wyodrębniono osobno gospodarstwa rolnicze świadczące usługi turystyczne (kwatery agroturystyczne) i obiekty oferujące pokoje do wynajęcia niebędące gospodarstwami rolniczymi (pokoje gościnne). Udział dochodu z działalności turystycznej w gospodarstwach agroturystycznych wynosił jedynie 19% dochodu osobistego. Właściciele tych gospodarstw charakteryzowała dość duża aktywność w pozyskiwaniu dochodu z różnych źródeł. Największy udział miały inne dochody (31%), następnie dochód z gospodarstwa rolnego (24%) i dochód z działalności gospodarczej (12%). Głównym źródłem utrzymania właścicieli pokoi gościnnych były emerytury (52% całkowitego dochodu). Na zbliżonym poziomie kształtował się udział dochodu z innych źródeł (26%) i dochód z działalności turystycznej (22%). Analiza struktury dochodu osobistego wykazała, iż dochód z działalności turystycznej w obiektach nizinnych jest dochodem dodatkowym, uzupełniającym dochód osobisty. W obiektach sudeckich udział dochodu z agroturystyki w dochodzie osobistym wyniósł od-

Rysunek. Rok rozpoczęcia świadczenia usług turystycznych

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Przeciętna liczba udzielonych noclegów i przyjętych gości rocznie oraz średnia liczba dni przebywania gości w kwaterze

Wyszczególnienie	2006	2007	2008
Liczba noclegów / rok	618	591	353
Liczba gości / rok	192	172	83
Przeciętna liczba dni przebywania turystów w kwaterze	3	3	4

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Źródła utrzymania gospodarzy

Wyszczególnienie	Źródło utrzymania [%] w latach		
	2006	2007	2008
Działalność rolnicza	44	64	85
Renty	14	18	23
Emerytury	18	21	19
Zasitek dla bezrobotnych	2	0	4
Działalność gospodarcza	26	25	15
Działalność turystyczna	100	100	100
Inne	34	21	42

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4. Struktura dochodu osobistego właścicieli obiektów turystycznych

Wyszczególnienie	Kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne	Kwatery agroturystyczne	Pokoje gościnne
	[%]		
Dochód z gospodarstwa rolnego	21	24	0
Renty	7	8	0
Emerytury	12	6	52
Zasiłek dla bezrobotnych	1	1	0
Dochód z działalności gospodarczej	10	12	0
Dochód z działalności turystycznej	19	19	22
Inne dochody	30	31	26
	[tys. zł]		
Średni roczny dochód z agroturystyki	8,12	7,74	11,00
Średni roczny dochód osobisty	41,72	40,59	50,33

Źródło: opracowanie własne.

Przeciętny roczny dochód z agroturystyki wynosił 8,12 tys. zł. W gospodarstwach prowadzących produkcję rolniczą był o ok. 3 tys. zł niższy niż w obiektach świadczących usługi turystyczne i kształtował się na poziomie 11 tys. zł. Różnice wystąpiły także w dochodzie osobistym. Właściciele pokoi gościnnych uzyskiwali dochód osobisty prawie o 10 tys. zł wyższy od kwater agroturystycznych (tab. 4). Dla porównania średni dochód z działalności turystycznej w badanych gospodarstwach powiatu kłodzkiego był zdecydowanie wyższy i kształtował się na poziomie 25,3 tys. zł, natomiast w kwaterach byłego województwa jeleniogórskiego wynosił 18,3 tys. zł.

W tabeli 5 przedstawiono strukturę dochodową analizowanych gospodarstw. Dominującą grupę stanowiły gospodarstwa uzyskujące roczny dochód w przedziale od 10 do 20 tys. zł (30,8%). Niewiele mniejszą populację reprezentowały kwatery osiągające dochód poniżej 1 tys. zł i od 5 do 10 tys. zł (po

Tabela 5. Struktura dochodowa obiektów świadczących usługi turystyczne na terenach wiejskich woj. dolnośląskiego

Wartość dochodów z agroturystyki [zł/rok]	Dochód w gospodarstwach	
	[% ogółem]	
	sudeckich N=78 *	nizinnych N=26 **
do 1000	1,8	26,9
1000-5 000	14,3	3,9
5000-10 000	19,6	26,9
10 000-20 000	28,6	30,8
Powyżej 20 000	35,7	11,5

* gospodarstwa agroturystyczne powiatu kłodzkiego (50 obiektów 2006 r.) i byłego woj. jeleniogórskiego (28 obiektów 2007 r.)

** pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne z terenu Parku Krajobrazowego Dolina Baryczy (26 obiektów 2008 r.)

Źródło: badania własne.

powiednio: 41% w 2006 r. i 34% w 2007 r. Podobne wyniki uzyskali pracownicy służb doradczych Dolnośląskiego Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego przeprowadzający badania w 53 gospodarstwach agroturystycznych w latach 2006 i 2007 z których wynika, że dochody z agroturystyki stanowiły średnio odpowiednio: około 34 i 33% wszystkich dochodów gospodarstwa rolnego. Należy dodać, iż badania te pochodzą głównie z gospodarstw położonych na terenach górskich, ponieważ większość, aż 80% obiektów świadczących usługi na terenach wiejskich Dolnego Śląska, funkcjonuje w Sudetach.

26,9%). Najwyższy poziom rocznych dochodów (pow. 20 tys. zł) uzyskało tylko 11,5% kwaterodawców. Świadczenie usług turystycznych w gospodarstwach agroturystycznych w Sudetach przyczyniło się do zwiększenia dochodu osobistego na dużo większym poziomie niż miało to miejsce w gospodarstwach nizinnych. Ponad 1/3 obiektów uzyskiwało powyżej 20 tys. zł rocznie. Prawie co trzeci kwaterodawca zadeklarował roczny dochód z agroturystyki na poziomie od 10 tys. zł do 20 tys. zł. Udział kwater osiągający najniższy dochód był znikomy (1,8% populacji).

Podsumowanie

Rozwój różnych form turystyki na terenach wiejskich przyczynia się do wielu zmian w kierunku aktywizacji gospodarczej, poprawy sytuacji materialnej ludności i ograniczenia bezrobocia. System gospodarki rynkowej wymusił na rolnikach postawy skłaniające do szukania dodatkowych źródeł dochodów poza rolnictwem. Na obszarach o dużych walorach turystycznych szansę taką

daje turystyka wiejska, w tym agroturystyka. Na terenie Dolnego Śląska funkcjonuje ponad 600 gospodarstw agroturystycznych, z ponad 7 tys. miejsc noclegowych. Najwięcej obiektów położonych jest w części sudeckiej – ponad 80% populacji, pozostałe w Parku Krajobrazowym „Doliny Baryczy”, Borach Dolnośląskich i w okolicach aglomeracji wrocławskiej. Większość z tych obiektów leży na obszarach o trudnych warunkach gospodarowania (ONW), co jeszcze bardziej potęguje niską opłacalność produkcji rolniczej.

Przeprowadzona analiza wyraźnie wskazała, iż poziom dochodu uzyskiwanego ze świadczenia usług turystycznych był powiązany z wielkością bazy noclegowej, długością okresu czasu, w którym obiekt świadczył usługi turystyczne i sezonowością oferty. Ta ostatnia zależy głównie od dostępności atrakcji turystycznych – w górach świadczenie usług turystycznych jest możliwe w dwóch sezonach, natomiast na obszarach nizinnych, głównie w okresie letnim.

Literatura

- Kurtyka I.** 2008: Szanse i bariery rozwoju turystyki wiejskiej w Sudetach. [W:] Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej (red. I. Sikorska-Wolak). Wyd. SGGW, Warszawa, s. 69-79.
- Kurtyka I.** 2009: Baza turystyczna indywidualnego zakwaterowania na Dolnym Śląsku na tle Polski. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 4, s. 177-181.
- Kopeć B.** 1983: Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych. Skrypt AR we Wrocławiu, 269, s. 7-277.
- Kurtyka I.** 2009: Stan aktualny i perspektywy rozwoju agroturystyki na Dolnym Śląsku na tle Polski. Studia i Raporty IUNG-PIB, Puławy.
- Ranoszek E., Ranoszek W.** 2004: Park Krajobrazowy Dolina Baryczy. Przewodnik przyrodniczy. Wyd. Gotwald, Milicz, s. 55-70.
- Sawicki B.** 2007: Agroturystyka w aktywizacji obszarów wiejskich. AR Lublin, s. 47.
- Siekierski J.** 2009: Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju turystyki wiejskiej w województwie małopolskim. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 4, s. 302.
- Stachak S.** 1979: Metody nauk ekonomiczno-rolniczych w zarysie. Skrypt AR w Szczecinie, Szczecin, s. 48-86.

Summary

Country tourism is one from the real chances of the development for farmers and country areas especially for less favored areas (LFA). The aim of the study was influence of touristic activity as the additional activity on economic processes in home farms, first of all on profitability of these farms.

Investigations were conducted in 2009 and data come from 2008. 26 objects testifying touristic services on country terrains made up the research population.

Adres do korespondencji:

dr Izabela Kurtyka
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Katedra Ekonomii i Zarządzania
pl. Grunwaldzki 24a
50-363 Wrocław
tel. (71) 320 17 68
e-mail: kurtyka@tlen.pl